

Hermann Pfeiffer, *Drži se čvrsto za mene i požuri! Potonuće Barona Gautscha*, preveo Nenad Popović, Pula: Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria, Zavičajni muzej grada Rovinja – Museo civico della città di Rovigno / Hrvatsko društvo pisaca – Istarski ogranak, 2014., 83 str.

Bilježnice Hermanna Pfeiffera, patologa i sveučilišnoga profesora iz Graza, nakon stotinu godina postale su svjedok vremena koji nas povezuje s jednim od najtraumatičnijih događaja u Istri u vrijeme Prvoga svjetskog rata. Pfeifferov zapis koji detaljno opisuje potonuće putničkoga broda Baron Gautsch nastao je mjesec dana nakon nesreće, s nadom da si njegov tada trogodišnji sin jednoga dana može dočarati što se sve tih kobnih dana zbivalo i kako su to oni zajedno proživjeli. Rukopis je 2014. objavila Hermannova unuka Ingrid Pfeiffer te je tako nadišao svoju primarnu svrhu i postao iznimno povijesno i literarno djelo. Nakon mnogo godina čitatelji sada kroz Hermannove rečenice mogu doživjeti ljetovanje na Lošinju 1914., ali i samu katastrofu potonuća luksuznoga broda te borbu za goli život.

Iako je olupina broda otkrivena i službeno locirana još 50-ih godina XX. stoljeća, malo se povjesničara tada uključilo u istraživanje te teme. U Hrvatskoj je Baron Gautsch od 1995. kao zaštićeni podmorski lokalitet uglavnom bio poznata atrakcija za ronioce pa je kao takav bio tema nekoliko izložbi i kratkih filmova. Tek je zadnjih godina u sklopu stote obljetnice Prvoga svjetskog rata pokrenuto više povijesnih istraživanja. Kustosica Povijesnoga i pomorskoga muzeja Istre Katarina Povedić predstavila je u Puli izložbu *Baron Gautsch: prva žrtva Prvog svjetskog rata*, koja je nakon čitavoga stoljeća ljude iz Pule i Istre približila događajima iz toga razdoblja. Izložbu je u Puli 12. kolovoza 2014. otvorila upravo Ingrid Pfeiffer, a nakon Pule izložena je u Opatiji i na Lošinju. Djelo *Drži se čvrsto za mene i požuri! Potonuće Barona Gautscha*, uz izvorni tekst Hermanna Pfeiffera, obogaćeno je predgovorom germanistice i književne teoretičarke Ingrid Pfeiffer te pogovorom istaknutoga austrijskog povjesničara Karla Vocelke. Nakon dva predstavljanja u Beču, 30. siječnja i 25. ožujka, s obzirom na to da su opisana događanja na Lošinju i u Puli, knjiga je ubrzo doživjela i hrvatsko izdanje, a predstavljena je 4. prosinca 2014. u sklopu Sajma knjige u Puli.

U „Predgovoru“ knjige (9-15) Ingrid Pfeiffer opisuje svoj doživljaj dje-dova teksta koji je bezbroj puta pročitala i koji ju je na dirljiv način povezoao

s djedom kojega nikada nije stigla upoznati. Osvrnula se ponajviše na prvi dio teksta, koji opisuje sretne trenutke mlade obitelji na ljetovanju, što joj je bez sumnje najdraži dio, pun ljubavi i emocija gotovo u svakoj rečenici. Upućuje i na svoj napor da shvati koliko je trauma proživljene nesreće utjecala na njezinu obitelj još i prije njezina rođenja te što je presudilo odluci da djedov rukopis objavi širem čitateljstvu. Predgovor tako upotpunjava priču i obogaćuje djelo povijesnim činjenicama o obitelji Pfeiffer.

Hermannov rukopis (19–68) nastao je u četiri dijela zapisana 16., 23. i 25. rujna 1914., odnosno nešto više od mjesec dana od same nesreće koja je zauvijek promijenila život njemu i njegovu sinu Ernstu. Hermannova je namjera bila sinu prenijeti sjećanja na tijek događaja koje su proživjeli prilikom potonuća broda Baron Gautsch, ali i sačuvati uspomenu na njegovu majku Gretu koja je u nesreći izgubila život. Detaljan tekst koji opisuje društvene okolnosti toga doba omogućuje nam povijesnu analizu te predstavlja pravi mikropovijesni primjer života imućne austrijske obitelji pred sam početak Prvoga svjetskog rata. Pojedine rečenice mogu poslužiti i za proučavanje povijesti svakodnevice, mentaliteta pa i senzibiliteta u navedenom razdoblju. Sam početak teksta navodi razloge njegova nastanka i uvodi čitatelja u emocijama ispunjenu priču o nekoliko tjedana života mlade obitelji, koja je u kratkom razdoblju naglo bila uništena. Osim opisa svakodnevice, u kojima su opisana putovanja toga doba, boravak u Malom i Velom Lošinju pa konačno i boravak u Puli nakon nesreće, vrlo su zanimljivi i stavovi autora kao austrijskoga vojnika, koji nam mnogo govore o raspoloženju Austrijanaca pri početku Velikoga rata. Autor opisuje opće oduševljenje ratom protiv Srbije, koju naziva bandom ubojica i protiv koje slijedi tek manja kaznena ekspedicija. Smatra također da se u taj rat zasigurno neće uplitati ostale europske države. Takve stavove austrijskih stanovnika moguće je shvatiti tek ako se uzmu u obzir odnosi između Kraljevine Srbije i Austro-Ugarske Monarhije krajem XIX. i početkom XX. stoljeća te promidžbe koje su unutar tih država širene. Zanimljiv je također osvrt na Italiju kada je rat već bio počeo. Hermann je nakon nesreće žurio otići iz Pule baš zbog toga što Talijani nisu stali na stranu svojih dotadašnjih saveznika pa se naslućivalo da je obrat vrlo moguć i da bi u tom slučaju Pula mogla postati jednom od prvih točaka napada. Osim dilema o mogućim ratnim prevratima, Hermanna su kao znanstvenika i liječnika mučile i druge dvojbe o raznim problemima s kojima se tih dana suočio pa i o njima ostavlja svoj osvrt. Pri

kraju svojega zapisa pokušao je objediniti sve proživljeno te ponuditi svoje poimanje uzroka potonuća broda koje višestruko argumentira. No, svjestan da ne može objaviti istinu kako je on vidi, na kraju dolazi do zaključka, a danas možemo potvrditi da je točno predvidio, kako će se pravi uzrok potonuća broda saznati kada to nadležnima bude odgovaralo.

Pogovor „Iskonska privatna katastrofa. Kultura sjećanja na dramatični i tragični događaj s početka Velikog rata“ (73-78) predstavlja viđenje opisana događaja u širem kontekstu koji je priložio povjesničar Karl Vocelka. Uz društveno raspoloženje u Austro-Ugarskoj Monarhiji s početka XX. stoljeća, Vocelka opisuje neke od uzroka Prvoga svjetskog rata. Uspoređujući mikropovijesni opis tragedije s prvom bitkom na Zapadnom bojištu, koja se dogodila samo dva dana prije, daje nam uvid u poveznicu katastrofe potonuća broda s katastrofom velikoga ratnog sukoba koji je promijenio svijet.

Autor je djela bio i pjesnik koji je napisao zbirku lirike; u tekstu je vidljivo da s lakoćom svoje misli pretvara u vrlo vješto koncipirane rečenice, što olakšava čitanje. Djelo Hermanna Pfeiffera vrlo je sažeto, a opet toliko toga može prenijeti svojim čitateljima. Tijek događaja u ljeto 1914. koji su promijenili život obitelji Pfeiffer promijenio je i živote velikoga broja ljudi, čiji je život naglo ubačen u vrtlog rata kakav nitko tada nije mogao ni zamisliti.

Marin Pekica

Joso Defrančeski, C. i kr. ratni logori 1914.-1918., 2. prošireno izdanje, Biblioteka Brnestra, knj. 3., Ližnjan: Općina Ližnjan, 2015., 287 str.

Tema prisilnoga iseljavanja južnoistarskoga žiteljstva, koja izvire iz okvira traumatičnih previranja tijekom Prvoga svjetskog rata, u historiografskim je krugovima desetljećima bila nepravедno zaboravljena i marginalizirana, a njezini se obrisi tek odnedavno počinju ocrtavati, vodeći nas u slojevit mozaik prijelomnih događaja koji svjedoče o tragičnim ljudskim sudbinama žrtava velikih preokreta i svirepe povijesti. S obzirom na to da je za proširivanje i produbljivanje (sa)znanja te stvaranja cjelovitije spoznaje o društvenoj prošlosti potrebno uroniti u svijet pojedinaca kao živih svjedoka minulih zbivanja, odmičući se od prikazivanja isključivo političke domene i iznošenja